

OD REDAKCJI

Granice są obecne w życiu człowieka w różnych wymiarach. Istnieją nie tylko w przestrzeni geograficznej, ale także symbolicznej, kulturowej i normatywnej. Nie są one, jak się niekiedy wydaje, czymś trwałym, lecz są konstruowane i dekonstruowane w wyniku procesów społecznych zarówno w skali mikro, jak i makro. Granice są obiektem szczególnej uwagi władzy, nie tylko dlatego, że wydzielają one z przestrzeni określone terytorium sprawowania kontroli, ale także regulują praktyki wejścia i wyjścia oraz są podstawą dla budowania społecznych tożsamości. Nie ma jednak granic nieprzekraczalnych, a transgresja może prowadzić zarówno do działań naprawczych, uszczelniających systemy, jak i przyczyniać się do powstawania zmian społecznych. W globalizującym się świecie przekraczanie granic jest procesem powszechnym, nie oznacza to jednak, że świat współczesny jest światem transgranicznym. Przeciwnie – wciąż budowane są nowe bariery utrudniające przenikanie ludzi i obiektów, regulujące dyfuzję i mobilność. Działania „ponad granicami” mogą być wyrazem pokojowej kooperacji, ale także agresji i zawłaszczania. Dylemat „otwartość czy zamknięcie” jest od zarania dziejów przedmiotem żywych dyskusji i sporów.

Bieżący numer „Kontekstów Społecznych” w całości poświęcamy problematyce granic i transgraniczności analizowanych z perspektywy różnych nauk społecznych: politologii, geografii społecznej, socjologii i antropologii kulturowej. Każdy z opublikowanych tekstów porusza tę tematykę osadzając ją w określonym kontekście geograficznym lub społecznym.

Tom otwiera artykuł Artura Wysockiego, który przedstawia opracowaną przez siebie koncepcję zderzenia kultur, osadzonego w trójwymiarowym kontekście obejmującym przestrzeń, czas oraz ułożenie kulturowe ludzi. Wskazuje na przyczyny i konsekwencję takiego zderzenia. Zwraca także uwagę, że zderzenia kultur nie zawsze prowadzą do konfliktów, ale także mogą mieć „moc dialogotwórczą”.

W kolejnym tekście Julia Jachowska analizuje, w jaki sposób procesy gentryfikacji dwóch poznańskich osiedli wpływają na relacje społeczne mieszkańców. Autorka wykorzystuje koncepcję przemocy symbolicznej do analizy konfliktów między nowymi mieszkańcami (przedstawicielami klasy średniej) a ubogą ludnością zamieszkującą wcześniej te osiedla. Konflikty wynikają z klasowo generowanych różnic dotyczących sposobów zachowań w przestrzeni publicznej, a także praw do jej wykorzystywania. Granice fizyczne, takie jak ogrodzenia, domofony czy monitoring są fizyczną inkarnacją barier i dystansów społecznych.

Paulina Antoń omawia proces kształtowania się strefy Schengen oraz ewolucję sposobu myślenia o granicach w Unii Europejskiej, a także jego konsekwencje. Autorka zwraca uwagę na to, w jaki sposób tzw. kryzys migracyjny pokazał słabości polityki kontroli granic państw strefy Schengen, a także polityki azyłowej w całej Unii Europejskiej.

Anna Herman analizuje transgraniczną kooperację na przykładzie Euroregionu Śląsk Cieszyński, badając realizowane na tym obszarze mikroprojekty. Autorka wskazuje trudności, jakie napotyka współpraca transgraniczna z powodu wzajemnych uprzedzeń i stereotypów. Omawia głównych beneficjentów współpracy, a także obszary najczęściej podejmowanej kooperacji.

Tom zamyka artykuł Józefa Baniaka, w którym przedstawione zostały wyniki ilościowych badań opinii licealistów i studentów na temat antykoncepcji oraz wpływu poglądów religijnych na kształtowanie się postaw wobec kontroli poczęć i aborcji. Wyniki analiz wskazują, że badani deklarują swoją przynależność do wspólnoty katolickiej, jednakże mimo wyraźnej negatywnej oceny przez Kościół Katolicki antykoncepcji i aborcji, dokonują transgresji norm moralnych wynikających z doktryny katolickiej, liberalizując w znacznym stopniu swoją postawę wobec sztucznej kontroli urodzeń. Są także krytycznie nastawieni do bezwzględnego zakazu aborcji dopuszczając ją jako moralnie uzasadnioną w niektórych przypadkach. Autor uważa, że ta niespójność światopoglądowa jest konsekwencją przemian kulturowych i politycznych zachodzących we współczesnym społeczeństwie polskim i wynika także z potrzeby zaakcentowania własnego indywidualizmu nieskrępowanego nakazami religijnymi.

Joanna Bielecka-Prus

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej